

مطالعات پشتیبان نقشه راه
تحول گروه اقتصاد شهری و درآمد پایدار

سرشناسه	: عسکری، امین، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: مطالعات پشتیبان نقشه راه تحول گروه اقتصاد شهری و درآمد پایدار / تألیف امین عسکری همکاران تألیف الناز امانی و سعیده شقیعی.
مشخصات نشر	: تهران : شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۶ ص: مصور (رنگی)، جلوه (رنگی)، نمودار (رنگی). : ۱۴/۵ × ۲۱ س.م.
شابک	: 978-600-7928-05-9 : ۱۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۲۵-۲۲۶: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: توسعه پایدار شهری — ایران — جنبه‌های اقتصادی — نمونه پژوهی
موضوع	: Sustainable urban development -- Iran -- Economic aspects -- Case studies
موضوع	: توسعه پایدار — ایران — سیاست دولت
موضوع	: Sustainable development -- Government policy -- Iran
موضوع	: توسعه پایدار شهری — ایران — جنبه‌های اقتصادی — آینده‌نگری
موضوع	: Sustainable urban development -- Iran -- Economic aspects -- Forecasting
موضوع	: توسعه پایدار شهری — ایران — برنامه‌ریزی — سیاست دولت
موضوع	: Sustainable urban development -- Planning -- Government policy -- Iran
شناسه افزوده	: امانی، الناز، ۱۳۵۹ -
شناسه افزوده	: شقیعی، سعیده، ۱۳۶۲ -
شناسه افزوده	: شهرداری تهران. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ع/۸۰ / H۰۴۸۰
رده بندی دیویی	: ۳۳۸/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۰۲۳۴۸

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

مطالعات پشتیبان نقشه راه تحول گروه اقتصاد شهری و درآمد پایدار

تألیف: امین عسکری، الناز امانی و سعیده شقیعی

صفحه‌آرایی: اکرم رحیمی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

چاپ: فاطمه نگار

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۱۰۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۲۸-۰۵-۹

چاپ و نشر: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران؛ معاونت علم و فناوری

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، پل رومی، خیابان شهید اکبری، تنش خیابان شهید آقابزرگی، شماره ۳۳، کد پستی ۱۹۶۴۶۳۵۶۱۱

امور مخاطبان: ۲-۲۳۳۹۲۰۸۰-۳ <http://rpc.tehran.ir>

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران است و استفاده از مطالب آن صرفاً با ذکر مأخذ بلامانع می‌باشد.

سخن نخست

اندیشندگان کرامی

باسلام

مدیریت شهری تهران با انباشت بیش از ۱۰۰ سال تجربه از تائیس بلدیة طهران تا به امروز، این باور را سر لوحه فعالیت‌های خود قرار داده است که شهر، تنها در حمایت صینی و کالبدی تجسم شهری معنایی یابد؛ بلکه شهر روحی است که کالبد را معنایی بخشد و آن را بدل به موجودی زنده کند. فرهنگ را بهانه روحی است که فراغ از شناسایی و انگیزداری مدیریت شهری، در کالبد شهر دمیده شده و امر شهری را معناوار کرده است.

مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران در راستای شناسایی و انگیزداری بروح شهر و در جهت تحول مدیریت شهری تهران از مدیریتی کالبد محور به مدیریتی فرهنگ محور، مطالعات و پژوهش‌های گسترده‌ای را با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های این مرکز و نیز بهره‌مندی از آرای صاحب نظران و متخصصان، در زمینه اندیش حوزه فرهنگ اسلامی- ایرانی در دستور کار خود قرار داده است. سند پیش رو، حاصل تلاش این بزم اندیش، به منظور ترسیم نقشه توسعه و تعالی فرهنگی- اجتماعی شهر تهران در راستای مدیریت یکپارچه شهری برای نیل به توسعه و تعالی پایدار و همه جانبه شهر تهران در دین شهر است. امید است با بهره‌مندی از نظرات ارزشمند جنابعالی، در ارائه موثر این آثار، گام بر داریم.

بایک محله‌داری

رئیس مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران

صفحه	فهرست
۱۱	پیشگفتار
۱۳	فصل ۱: مقدمات
۱۵	ادبیات نظری
۱۵	پایداری
۲۶	حکمرانی خوب
۳۱	کلیت زندگی
۳۷	نقد بررسی پارادایم‌ها
۴۱	روش تحقیق
۴۱	بررسی وضعیت اسناد موجود در حوزه اقتصاد و درآمد پایدار شهری
۴۱	سیمای اقتصاد تهران
۸۱	فصل ۲: توصیف وضعیت غلبه حوزه مأموریتی بر اساس طرح تحول جامع
۸۵	یافته‌های راهبردی منتج از ارزیابی ستریمونی، محیط درونی اقتصاد شهر تهران
۸۵	یافته‌های راهبردی منتج از پایش از صادرات، منطقه‌ای و ملی
۸۸	یافته‌های راهبردی منتج از پایش محیط درونی اقتصاد شهر تهران
۹۱	فصل ۳: تحلیل محیط و وضعیت موجود شهرداری و شهر تهران در حوزه مأموریتی مربوطه
۹۳	ارزیابی محیط درونی و پیرامونی تهران از دیدگاه مدیران شهر
۱۰۶	نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید استخراج شده از مصاحبه با مدیران شهری
۱۰۹	فصل ۴: سند راهبردی تحول در حوزه اقتصاد و درآمد پایدار شهری
۱۱۱	چشم‌انداز اقتصادی شهر تهران در افق ۱۴۰۴
۱۱۲	فضای راهبردی حاکم بر تحقق چشم‌انداز اقتصادی شهر تهران
۱۱۳	راهبردها و اقدامات معطوف به زیرساخت‌های سخت و نرم
۱۱۷	راهبردها و اقدامات راهبردی معطوف به محیط پیرامونی
۱۲۱	راهبردها و اقدامات راهبردی معطوف به محیط درونی
۱۳۱	پیوست‌ها
۱۳۳	پیوست ۱: مطالعات صورت گرفته در حوزه پارادایم‌های اقتصاد و درآمد پایدار
۱۳۳	مطالعات انجام شده در خصوص توسعه پایدار
۱۴۲	مطالعات انجام شده در خصوص حکمرانی خوب
۱۴۶	مطالعات انجام شده در خصوص کیفیت زندگی

پیوست ۲: سیمای اقتصاد جهان و ایران

۱۴۸	آشنایی با نهادهای بین‌المللی تولیدکننده گزارش‌های چشم‌انداز
۱۴۸	چشم‌انداز اقتصادی مناطق مختلف جهان
۱۵۷	چشم‌انداز شاخص‌های کلان اقتصادی در ایران و کشورهای حوزه سند چشم‌انداز
۱۶۹	چشم‌انداز نفت و گاز طبیعی
۱۸۶	پیوست ۳: تجربیات جهانی در زمینه درآمدهای پایدار
۲۰۸	منبع درآمدی شهرداری‌ها
۲۰۸	بررسی تجارب جهانی
۲۰۹	بررسی چشم‌اندازهای شهرهای منتخب جهان
۲۱۵	منابع و مآخذ
۲۲۳	

پیشگفتار

شهر از منظر کلان موجودی زنده، در حال تحول و برخورد از ابعاد متنوع و پیچیده است که تکامل و تعالی آن مستلزم حفظ و نگهداری مستمر و هدایت به سوی بالندگی است. از منظر خرد نیز سعادت و بهروزی ساکنان یک شهر در گروی توازن و تعادل رو به تعالی کلیت آن شهر است. از این رو، شایسته است که مسیر رشد و تعالی شهر و ساکنان مختلف و متنوع آن، حتی المقدور در انطباق کامل باشد. با وجود این، عوامل متعددی وجود دارد که دستیابی به این شرایط را دشوار می‌کند و با چالش‌های فراوان روبه‌رو می‌سازد. تنوع اقلیمی و مشکلات زیست‌محیطی، گوناگونی فرهنگی، تضاد منافع، تکرر و اصطکاک میان گروه‌های اجتماعی، تشکلهای و نهادهای اقتصادی، تأثیرات ناشی از سیاست‌های کلان ملی و دهها عامل دیگر را می‌توان از جمله علل این عدم انطباق دانست. از این رو است که مدیریت شهری نقش برجسته‌ای می‌یابد و سیاست‌گذاری در شهر، از جایگاه کلیدی برخوردار می‌شود.

امروزه مدیریت شهری در چهار، نه‌ولی اساسی یافته و از تشکیلات وسیع و نظام‌های کارآمد مبتنی بر روش‌های علمی و فناوری‌های نو برخوردار شده است و نقش مهمی در موفقیت و اثرگذاری انواع برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری بر عهده دارد. اثربخشی و کارایی مدیریت شهری ایجاب می‌کند که علاوه بر حفظ منافع شهرها و ساکنان آن، برنامه‌هایی تدارک دیده شود که به ارتقای سطح رفاه عمومی، حفظ ارزش‌های مثبت اجتماعی و فرهنگی، اعتدال در زیست سالم و مؤمنانه، رفاه عمومی و اجتماعی، سلامت جامعه و حل مشکلاتی همچون کمبود مسکن، بیکاری، جرم و امنیت، اعتیاد منجر شود. بدیهی است که ایفای چنین مسئولیت‌های متنوع و خطیری به سادگی امکان‌پذیر نیست و الزامات و مقدمات زیادی را طلب می‌کند؛ به عنوان مثال هرگونه اقدام توسعه‌ای مدلل و تجهیز منابع مالی و غیر مالی و همچنین ساماندهی این منابع است. این مسئله‌ای است که در عمل با مشکلات فراوانی روبه‌روست و حتی در کلان‌شهرهای کشورهای توسعه‌یافته نیز به صورت قطعی حل نشده است.

به طور کلی، شهرداری‌ها یا متکی به کمک‌های مستقیم و غیرمستقیم دولت و نهادهای خیریه و اشخاص حقیقی و حقوقی هستند و یا به انحای مختلف به تأمین منابع مالی مورد نیاز خود می‌پردازند؛ به عنوان مثال می‌توان از وضع انواع مختلف عوارض و مالیات‌ها و دریافت منابع نقدی در قبال واگذاری امتیازها و یا فروش دارایی‌هایی چون زمین و واگذاری حقوقی

مانند تراکم ساختمانی و حتی اقدامات مستقیم درآمدزا مانند تأسیس کسب و کارهای تجاری و خدماتی یاد کرد که همگی آنها در جهت تأمین مالی فعالیت‌های شهرداری‌ها هستند.

با وجود این، آثار و پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم این فعالیت‌ها موجب شده است که مسئله ساماندهی این راهکارها در مجامع علمی و مراکز تصمیم‌گیری مطرح شود. این آثار که در نهایت به‌جز به تغییرات نامطلوب زیست‌محیطی و رفاه عمومی شهروندان می‌شود در دهه‌های اخیر به‌مرکز بحث یافته است که موضوع درآمدهای پایدار شهرداری‌ها را به یک موضوع جدی و البته پرچالش، مبدا ساخته است. در این راستا تلاش‌های زیادی صورت گرفته است تا منابع درآمدی به‌گونه‌ای مورد استفاده قرار گیرند که علاوه بر داشتن قابلیت اتکا و استمرارپذیری، تهدیدی برای پایداری و تعالی استمرار حرکت و پیشرفت شهری نیز محسوب نشوند.

در طرح حاضر تلاش شده است تا از زاویه‌ای جدید به این مسئله نگریسته شود و راه‌حل پایداری درآمدهای شهرداری در ارتقای توان اقتصادی شهر نیز، جست‌وجو شود. اقتصاد یک شهر از آن جهت اهمیت دارد که هرگونه رشد و رونق عادلانه در آن، علاوه بر تأثیر مستقیم بر رفاه شهروندان و توانمند ساختن آنان در تعالی فردی و اجتماعی، مدیریت شهری را نیز قادر می‌سازد که مأموریت‌های خویش را با وسعت و گشایش بیشتری به انجام رساند.